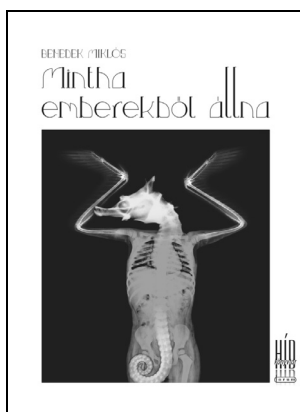

GOROVE ESZTER

Ahol csak történetek maradnak

BENEDEK MIKLÓS: MINTHA EMBEREKBŐL ÁLLNA

Forum Könyvkiadó
Újvidék, 2014
110 oldal, 1800 Ft

”

Várakozás, indulás vagy maradás? Benedek Miklós második kötetének e központi kérdései egy zárt térben várnak megválaszolásra, amelyet egy olyan magánmitológiának is tekinthető világ övez, melyben Hermész, a ngaszanok és a szelkupok, a kártya és a foci egyaránt megfér. Benedek Miklós *Mintha emberekből állna* című kötete olyan egymástól távolinak tűnő hagyományokat, fogalmakat rendez egymás mellé, amelyek sokféle irányba mutatnak ugyan, de éppen ezért mozgásban tartják és feszültséggel telítik költészetét. Mindez sokszor traumatikus emlékek felidézése vagy az ősök múltjának bemutatásán keresztül történik, amely történetek alapvetően meghatározzák a könyv hangvételét. Noha második kötetet megjelentetni talán kockázatosabb, mint első. Adott a mérce, elvárások és várakozások kísérik, főként, ha a fogadtatás is meglehetősen jó volt az első könyv kapcsán. Benedek a *Nem indul a hajóval* Sinkó-díjat nyert el, kritikai visszhangja meglehetősen pozitív volt, így a 2014-es második kötetének megjelenése nem volt tét nélküli.

A vizuálisan is nagyon erősen megjelenített cím – a könyv illusztrátora Blaskó Árpád szabadkai grafikus – többféle értelmezési lehetőséget kínál. Egyfelől kézenfekvő a címet a grafikai munka felől értelmezni, hiszen minden ciklus elején található egy kép, amely állati és emberi csontvázakat montíroz egybe (pl. szárnyas kutya csontváz, amelynek koponyája emberi kézfej), elbizonytalanítva a határokat emberek és állatok közt. Másfelől azonban fontos kiemelni, hogy a kötet címe *A Kerítés* című szöveg első sorából lett kiemelve: „A kerítés mintha emberekből állna”. A kerítés léceinek emberekhez való hasonlítása egy olyan kötetben, amely sokszor szól a határokról, a zártságról kiemelt fontossággal bírhat. Ez a szöveg azonban az *Emberek és állatok* című egységben található, amely ciklusban a macska és rézszeges gazdájának kapcsolata, az egyre szaporodó kutyák

az elhagyott területeken, valamint a turulmadarakhoz hasonlított fiúk és sólymokkal azonosított lányok metaforái és történetei tovább erősítik a grafikai munka által sugallt értelmezést. Emellett egy interjúban Benedek Miklós hangsúlyozta, hogy kötetébe személyiségét akarta belevinni, „de az ember személyisége nagyon bonyolult, olyan, mintha több emberből állna”.¹

A személyiség magragadásának vágya és emellett a történetmesélési szándék felvetheti azt a kérdést is, mennyiben önéletrajziak a szövegek, ám Benedek költői világa minduntalan távolít a nagyon személyes, önéletrajzi kötet megalkotásától, olyan motívumok és beemelésével, mint a sámánok (*Sámánok a telepen, Táltos*), nimfákhoz hasonló lányok (*Narciszokkal körülvett*). Ezen szövegek mellett állnak a kötetre főként jellemző családi múltból, személyes tapasztalatokból merített versek. A *Mintha emberekből állna* szövegei egymásra építkeznek, a versek egy-egy szeletet, képet, mozaikdarabkát mutatnak egy jól behatárolható világból, amely a gyerekkori emlékek, a háborúk eseményeinek és következményeinek szövedékében épül fel. A *Mintha emberekből állna* történeteket mesél, Benedek prózába hajló szövegei hűek maradtak az első kötet számos irányvonalához – főként az utolsó, a *Foszlányok a múltból* című ciklushoz kapcsolódik –, szinte folytatásként is értelmezhető. A történetek háttérül pedig egy néptelenedő, szűkülő, néha igencsak fojtogató légkörű falu szolgál, amely akár Feketics is lehet, noha a település neve ebben a kötetben nem hangzik el. Benedek a történeteket azonban a játék keretében helyezi el, hiszen kezdő és záró verse is a fociról szól, sőt az utolsó ciklusként is értelmezhető szöveg a *Lapok és poharak* a kártyajátékot és játékszenvedélyt is bevonja a kötet terébe. A foci azonban, mintha hangsúlyosabb lenne, tekintve, hogy az élet metaforájaként is ábrázolódik a legelső Albert Flóriánnak is emléket állító *Flóris* című szövegben, ami különböző írók szövegeit gyűrja össze. A versben az élet fontos területeit, mint például a *Szeretet, Mondat, Férfibarátság, Gyermek* a nagypapa azonosítja a pályán lévő pozíciókkal, mint *Középhátvéd, Irányító középpályás, Jobb oldali csatár, Center*. A kötet zárlatával együtt – *Gólszerzők* – a foci, úgy tűnik, a kötet éléből vesz el, amennyiben játékként értelmezi az életet, és így a kötetben megjelenő világot is.

A játék a kötet további egységeiben is megjelenik (papírhajó vagy úszó dinnyehéj formájában), ahogyan a gyerekkori emlékeket felidéző *Napokról és évekről* ciklusban is, egy Hermész-szobor kapcsán (*Érmék*). Az egységre azonban jobban jellemzőek az olyan hangvételi szövegek, mint a *Már egy hete* József Attilát idéző vers, amely egy egyszerű jelenettel, a kiskamasz szerelem megfogalmazásával egyszerre tud reagálni a „dolgok változására” mind egy gyerek, mind egy falu életében: „Másik iskolába jár, az Alvégen, / azt mondták, valamikor szegények jártak oda [...] De azóta sok minden megváltozott. / És igaz, hogy a dolgok változnak, / mert előtte csak a mamára / egy hete viszont csak / arra barna hajú lányra gondolok.” Az ehhez hasonló, prózai szövegek (pl. *Oszlopok, Hétvége*) mellett nagyon sutának és odavetettnek tűnnek az olyan pár soros szövegek, mint az *Angyal*, az *Esti*, vagy a *Megértés* című versek (?). Az *Esti* és a *Megértés (amikor elérünk egy szintet)* szövegei különösen kilógnak a kötetből („Esti akkor a barátom volt. / – Haver, te ittál? – Hogyne már hánytam is.” illetve: „Már szavak nélkül is... / igaz, félre.”), poénra építkezésük inkább lusta, kidolgozatlan ötletek hatását keltik. Ezekhez hasonló hangvételiében a *Felbasz, hogy*

¹ *Hét Nap*, LXX. évfolyam 7. szám (<http://hetnap.rs/cikk/En-a-fikcioban-hiszek-18658.html>)

téged nem basz fel szonett, s bár ez az egyetlen kötött formába öntött szöveg, s talán éppen a szonett hagyományát kívánja ütköztetni egy indulatos, káromkodó nyelvvel, ez a törekvés félresiklik – a szerkesztési munka folyamán e verseknek talán érdekesebb lett volna fennakadni a rostán.

Az utazás, várakozás és maradás kérdése a *Nématérképekről* ciklusban lesz igazán hangsúlyos (*Az utazó, Vártunk, Vártam rá, Kikötő*), amelyben a lírai hang maradását a falu kiürülésével ütközteti Benedek számos szövegben (*Exodus, Elköltöztünk*). A hely egyszerre tűnik fel olyanként, ahová megérkezni nem lehet: „Ám mi kitartóan vártuk a vonatot, / mint később kiderült, hiába. / Nem voltál rajta” (*Vártunk*), ám ugyanakkor – legalábbis a lírai ének – elhagyni sem könnyű: „a limeseken túl / nem találok a helyem” (*Az utazó*). A falu olyan kiürült végpontnak tűnik fel, amelyben már csak kutyák, üres házak maradnak, ahogyan azt az *Exodus* című szöveg ábrázolja: „Mára csak én maradtam a faluban. Meg néhány kutya, amely hűségesebben követ”. Az *Exodus* szövege azonban arról is tanúskodik, hogy tudatos maradásról van szó, nem a lehetőségek hiányáról: „Hívtak, hogy menjek velük, / de maradtam. / És továbbra is maradni fogok.” A már korábban említett sámán-világ és az uráli népek ebben a ciklusban is szerepet kapnak, példaként említhető az *Arról, hogyan pusztult el városunk*, amelyben szelkupok támadják meg a várost, s a város lakói hiába védekeznek egy ideig, végül a sámán javaslatára kivonulnak a városból és a szelkupok földig rombolják otthonukat. Ez a szöveg bár látszólag egy idegen város történetét mondja el, nagyon jól illeszkedik a ciklusba, főként az *Exodus* fényében válik érdekessé, a kivonulás és a vállalt maradás ütköztetésében. Az *Arról, hogyan pusztult el városunk*, egyfajta próféciának is tekinthető, a magára maradt város gyengeségét és ezáltal jövőjét jóslhatja meg. Ezt a magára maradottságot pedig talán leginkább az *Emberék és állatok* egység mutatja meg, ahol a halottat is csak a kint nyávogó macska veszi észre (*A szomszéd vak macskája*), a kutyák foglalják el a kiürült tereket: „Egyre több kutya jelenik meg / a repkénnyel benőtt kastély udvarában. [...] Nem merek kilépni az ajtón. / Az ablakból is félve nézek ki.” Emberék közül pedig már csak kéregetők maradtak, vagy rosszabb esetben csupán a saját árnyék emlékeztet az emberre.

Az, hogy hogyan alakult az a bezárt és kiürült tér, amely a *Nématérképek* és az *Emberék és állatok* ciklusok sajátja, úgy tűnik az *Újra csendes* egység fényében érthető meg igazán. Ebben az egységben kerülnek elő a háborús történetek, legyen az a nagyszülők, vagy a dédnagyszülők múltjából felidézett világháború, vagy az 1999-es NATO bombázások. Ez az a része a kötetnek, amely igazán személyes hangvételt üt meg, legyen szó a dédszülők megismerkedéséről és egybekerülésükről, amiről többek közt a háború is döntött, vagy egy gavallérral való találkozásról, aki a második világháború alatt megköszönte a határban való munkát az akkor még fiatal nagymamának. Ennél azonban még személyesebb a *Tokkal, biciklivel* című szöveg, amely az 1999-es bombázások kezdetét eleveníti fel: „Éppen valami etűdöt játszottam / [...] amikor befejeztem, / mindketten halk kopogásra figyeltünk fel / [...] És akkor megszólalt a [...] sziréna. [...] A félelemtől teljesen lebénultam [...] A történetek után hetekig / nem tudtam hegedűhöz nyúlni.” Benedek kötetében nincs már helye a jelennek, a múlt szól a kiürült faluból, nincs miért itt lenni, olyan teret ábrázol, ahol már csak történetek maradnak.

A *Mintha emberekből állna* jól szerkesztett, arányosan felépített kötet. A szövegek kiegészítik egymást, párbeszédben állnak egymással, néhol kizökkentve az olvasót, sámánok

és uráli népek rituáléjával, de mégis megteremtve egy alapvetően egységes hangvételt. Benedek Miklós szövegei a prózaversek erősödésével szikárabbak lettek, az első kötetre jellemző enyhe modorosságtól mindinkább szabadulni látszanak. Kérdéses, hogy az egyes szövegek önmagukban hogyan állják meg a helyüket, de a kötet kontextusában legtöbbször a mozaiknak egy darabkájaként nélkülözhetetlennek bizonyul. Mint korábbi kötetében, Benedek most is felidéz olyan költő-elődöket, mint József Attila, Kosztolányi Dezső, Weöres Sándor vagy épp Domonkos István. A *Mintha emberekből állna* egyszerre méltó folytatása és meghaladása a *Nem indul a hajónak*, olyan második kötet, amelyben a harmadik ígérete is benne rejlik.

Én az vagyok, ki nincsen is talán;
Egy álom — mint egy asszony — oldalán
Elnyúltam egyszer, és azóta várom,
Hogy a való helyére lépjen álmom.
(Változatok egy orosz témára)